

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΤΕΤΑΡΤΗ 7 ΙΟΥΛΙΟΥ 2010

A1.

α) Είναι γνωστό ότι η αφηγηρία της έμπνευσης της Κικής Δημουλά είναι συχνά η καθημερινότητα, τα πρόσωπα και τα πράγματα που η ποιήτρια συναντά περπατώντας στους δρόμους της πόλης. Ιδιαίτερα ελκύουν την προσοχή της τα αγάλματα, που κοσμούν πλατείες, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και κήπους. Αγάλματα κάθε τύπου και διαστάσεων και από διάφορα υλικά (μαρμάρινα, πήλινα, μπρούτζινα), οποιασδήποτε τεχνοτροπίας και εποχής (κλασικά, νεοκλασικά, μπαρόκ, μοντέρνα). Τα αγάλματα αυτά αποτελούν αφορμές προβληματισμού ή αποκτούν συμβολικούς ρόλους και γίνονται φορείς συναισθηματικής φόρτισης.

Το ποίημα «Σημείο αναγνωρίσεως», με τη χαρακτηριστική προμετωπίδα *«άγαλμα γυναίκας με δεμένα χέρια»*, παραπέμπει σε ένα μαρμάρινο γλυπτό του Κωνσταντίνου Σεφερλή με τίτλο «Η Βόρειος Ήπειρος» (1951), που κοσμεί ένα πάρκο της Αθήνας (την Πλατεία Τσοίτσα). Το άγαλμα αυτό παρουσιάζει μια αλυσοδεμένη γυναίκα σε στάση ελαφρά ανασηκωμένη, που συμβολίζει τη Βόρεια Ήπειρο και αποτελεί μια ιστορική και εθνική αλληγορία σχετική με τη μοίρα του σκλαβωμένου αυτού τμήματος του Ελληνισμού. Η ποιήτρια όμως προσλαμβάνει το άγαλμα της γυναίκας με τα δεμένα χέρια με διαφορετικό συμβολισμό, σαν μια αλληγορία της γυναικείας καταπίεσης μέσα στους αιώνες.

β) Ο τίτλος από μόνος του είναι ασαφής. Φωτίζεται μόνο με τη βοήθεια της προμετωπίδας: *«άγαλμα γυναίκας με δεμένα χέρια»*. Άρα, το *«σημείο αναγνωρίσεως»* του αγάλματος της γυναίκας είναι τα δεμένα της χέρια. Με αφηγηρία αυτή τη λεπτομέρεια του γλυπτού, η ποιήτρια εκφράζει τον προβληματισμό της για τον κοινωνικό συμβολισμό των δεμένων χεριών της γυναίκας. Έτσι, το εξωτερικό ερέθισμα προξενεί το διάλογο μεταξύ αγάλματος και ποιήτριας, που παίζει το ρόλο του κοινού που προσλαμβάνει το έργο Τέχνης και γεννιέται το ποίημα.

B1.

Η επιμελημένη — συχνά μέχρι εκζήτησης— γλώσσα που χρησιμοποιεί η ποιήτρια χαρακτηρίζεται από λεξιλογική ευρηματικότητα, η οποία αποτυπώνεται μέσα από πολυάριθμους νεολογισμούς. Η Δημουλά έχει βέβαια και το δικό της, προσωπικό, ποιητικό ιδίωμα, με ιδιαίτερο γνώρισμα την επαναστατική χρήση λέξεων και φράσεων. Κοινές εκφράσεις, που συνήθως αποτελούνται από συγκεκριμένες λέξεις, ανασυντάσσονται, για να μεταδώσουν μεταφορικά μια άλλη ιδέα. Λέξεις συνήθως κοινότυπες, κατασκευασμένες με ευτελή και καθημερινά υλικά, επιστρατεύονται για να μεταδώσουν συνειρμικά, με τη χρήση του υπερρεαλισμού, δυνατές εντυπώσεις και συναισθήματα. Απροσδόκητοι συνδυασμοί λέξεων ή φράσεων, λεκτικά παιχνίδια, νεολογισμοί, σχήματα οξύμωρα και παρά προσδοκίαν φορτίζουν το ποίημα με ιδιαίτερο νοηματικό βάρος.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι εξής στίχοι:

στίχοι 17- 18: *Δεν μπορείς ούτε μια βροχή... στο χέρι σου/ ούτε μια... μαργαρίτα*

Σε αυτούς τους στίχους το ποιητικό υποκείμενο συνομιλεί με το άγαλμα- γυναίκα κι αποκαλύπτει την αιχμαλωσία της. Δηλώνει ότι δεν μπορεί να ν' απολαύσει ούτε τις πιο απλές χαρές της ζωής: με τη μεταφορά «Δεν μπορείς ούτε μια βροχή... στο χέρι σου» και το σχήμα εξ αναλόγου «ούτε μια... μαργαρίτα» δηλώνει με ευρηματικό τρόπο την αιχμαλωσία της γυναίκας, η οποία στερείται ακόμα και τις πιο αυτονόητες μικροχαρές της ζωής. Η αδυναμία της τονίζεται με το δυνητικό ρήμα «μπορείς» και τις τρεις συνεχόμενες αρνήσεις. Μάλιστα, η βροχή χρησιμοποιείται, επειδή το γλυπτό εκτίθεται σε υπαίθριο χώρο. Η μαργαρίτα πάλι, επειδή το άγαλμα «στολίζει κάποιο πάρκο».

B2.

α) Το β' πρόσωπο δημιουργεί ένα κλίμα οικειότητας και «ταύτισης» με αυτό που εκπροσωπεί το άγαλμα, δηλαδή με το αιώνιο γυναικείο πάθος. Το ρηματικό αυτό πρόσωπο προσδίδει στο ποίημα τη μορφή δραματικού μονολόγου και παρουσιάζει την ιστορία και τους αγώνες της γυναίκας για την ελευθερία και την ισότητα («Όλοι σε λένε», «Από μακριά εξαπατάς», «δεμένα είναι πισθάγκωνα τα χέρια σου», «Έτσι σε παραγγείλανε», «Α εν μπορείς / ούτε μια βροχή να ζυγίσεις», «εσύ θα πορευόσουν» κ.ά.).

Η εναλλαγή των προσώπων συμβάλλει στη ζωντάνια και την παραστατικότητα της ποιητικής αφήγησης.

β) Ο Αργός ήταν ένας γίγαντας, γιος της Γης, που είχε 100 μάτια. Η ζηλότυπη Ήρα του είχε αναθέσει τη φύλαξη της Ιούς, με την οποία ήταν ερωτευμένος ο άπιστος Δίας (δες και σχόλιο της σ. 101). Ο Δίας την είχε μεταμορφώσει σε αγελάδα, για να παραπλανήσει τη γυναίκα του Ήρα. Αυτή, όμως, αντιλήφθηκε την απάτη και αντέδρασε με την αιχμαλωσία της Ιώς. Ωστόσο, ο Ερμής σκότωσε τον παντεπόπη Άργο, ενώ η Ήρα έστειλε την Ιώ έναν οίστρο, που την καταδίωκε, ώσπου αυτή έφτασε κυνηγημένη στην Αίγυπτο. Ο Αργός, λοιπόν, δείχνει την αναγκαστική τήρηση των κοινωνικών τύπων και την περιφρόνηση της καταπίεσης της γυναίκας.

Γ1.

Η επιλογική επανάληψη του κεντρικού νοήματος του ποιήματος στους 2 τελευταίους στίχους συγκεφαλαιώνει την ποιητική πρόθεση και αιτιολογεί τους 2 εισαγωγικούς στίχους. Προσέχουμε ότι διαφοροποιείται από τον πρόλογο. Εδώ δεν την ενδιαφέρει πια η γνώμη των άλλων. Ορθά-κοφτά, λιτά και επιγραμματικά παρατηρεί την πραγματικότητα και διδάσκει συναισθηματικά, ευαισθητοποιεί απελπίζοντας, αποκαθιστά την αδικημένη αλήθεια. Η ποιήτρια βλέπει στο άγαλμα τη «γυναίκα» και έτσι το ονομάζει. Με τη λέξη αυτή εννοεί εκείνη που βιώνει την κοινωνική καταπίεση, την υποταγή, την αιχμαλωσία. Με τη χρήση του ρήματος *είσαι* προσδίδει δραματικότητα, αμεσότητα και οικειότητα. Πικρή η τελική διαπίστωση, σοφή και φορτωμένη με πείρα, αλλά και ευαισθησία. Η γυναίκα παραμένει και σήμερα «αιχμάλωτη». Δεν αφήνει ψευδαισθήσεις για την καλύτερευση της θέσης της (αυτές είναι «από μακριά» και «εξαπατούν»).

Το ποίημα κλείνει με τη βασική λέξη *αιχμάλωτη*, που επαναλαμβάνεται και αυτή για τέταρτη φορά σε όλο το ποίημα, εδραιώνοντας την άποψη στο ποίημα. Έτσι, ο τελευταίος στίχος συνδέεται με τον τίτλο του ποιήματος γιατί υπογραμμίζει το αντικείμενο της *αναγνωρίσεως*, τα δεμένα χέρια είναι το σημείο με το οποίο αναγνωρίζεται η αιχμαλωσία της γυναίκας.

Δ1. (Ενδεικτική απάντηση)

Και τα δύο ποιήματα έχουν ως κεντρικό θεματικό άξονα την καταπίεση του γυναικείου φύλου. Στο ποίημα «γυναίκα» το ποιητικό υποκείμενο αποδέχεται τη μακράιωνη υποταγή της γυναίκας και μάλιστα θεωρεί τον εαυτό του ένοχο για αυτή την πάγια αντίληψη. Αναλαμβάνει κάθε ευθύνη και μάλιστα τονίζει πως οι συνέπειες της υποδούλωσής της αγγίζουν τον ίδιο. («μειώνει τη δική μου ελευθερία/ πληγώνει τη δική του αξιοπρέπεια»). Η δυσάρεστη αυτή κατάσταση της αιχμαλωσίας της γυναίκας δε συμβαίνει μόνο αυτή την εποχή, αλλά και σε παλαιότερες εποχές βρίσκει ερείσματα και μάλιστα τις περισσότερες φορές ήταν και πιο πειστικές οι συνθήκες που βίωναν οι γυναίκες («έχει σε μένα ρίζες προγονικές»). Αντίστοιχα, και στο ποίημα της η Κική Δημουλά καταγγέλλει και η ίδια την αιχμαλωσία «όσους πολλούς αιώνες» γνωρίζει τη γυναίκα. Ωστόσο έμμεσα η Κ. Δημουλά επιρρίπτει ευθύνες στον άνδρα («Όχι γιατί γυναίκα σε παρέδωσε/ στο μάρμαρο ο γλύπτης»), καθώς αναφέρει όσα υποβαθμίζουν το γυναικείο φύλο. Από την άλλη, το Τ. Νικηφόρου αναγνωρίζει τους κόπους της γυναίκας («κι όταν εσύ λιποψυχείς»), κουρασμένη από την εναγώνια προσπάθειά της να ανταποκριθεί στον πολυδιάστατο ρόλο της και μάλιστα θεωρεί τον εαυτό του «αληθινό προδότη», γιατί δε βιώνει ισότιμα με τη γυναίκα του, αν και «η φύση έταξε σε σάρκα μία». Αν και μοιράζονται τα ίδια πράγματα («ατενίζουμε τον ήλιο/ περήφανοι/ ασυμβίβαστοι») η γυναίκα παραμένει υποταγμένη, «με πισθάγκωνα τα χέρια», όπως αναφέρει η Κ. Δημουλά.

Τέλος, η ανδρική ομολογία για την υποταγή της γυναίκας και η ευθύνη γι' αυτήν του ανδρικού φύλου κυριαρχεί ως βασική ιδέα σε όλο το ποίημα, ενώ στη Κ. Δημουλά επισημαίνεται η θέση της γυναίκας, οι ατελέσφοροι αγώνες για την άρση της καταπίεσης αυτής.